

Vinko Vodopivec

PRIMERJAVA OBRAVNAV NOVILARA STELE

Ključne besede

Piceni, Etruščani, Veneti, Mesapci, Reti, Slovenci, Latini, Novilara, zgodovina, arheologija, jezikoslovje

Key words

Picene, Etruscan, Veneti, Messapic, Rhaeti, Slovenci, Latin, Novilara, history, archaeologie, linguistic

Abstract

COMPARISON OF DECIPHERMENTS OF NOVILLARA STELE

Novillara inscription from 6th century BC on smooth sandstone is in Picene language and because of its exceptionality it gave rise to much interest by historical linguists while officially it is still considered to be undeciphered. On the front side there is a lavishly illustrated inscription whereas on the back there is picture that could explain the contents of the inscription.

In the surrounding of Picene there are ancient inscriptions which can be understood in Slavic languages and also in this case such understanding gave suitable results. Horak's Czech translation based on somewhat different transliterations but it reaches the understanding demands. Use of Slovene gave rise to good results and decipherment and confirms Slovene language as a useful tool for decipherment of ancient Slavic inscriptions.

Uvod

Staroselci tega območja so poseljevali tudi celotno območje severnega Jadrana, ki je bilo med zadnjo poledenitvijo nižje za 100 metrov in je bilo kopno do Zadra. Apenini pa so ločevali vzhodni in zahodni del poselitve Apeninskega polotoka, saj je bila tam stalna poledenitev do višine 1200 [1].

Po otoplitvi v obdobju od 15. do 10. tisočletja pred sedanostjo je bilo takratno kopno do Zadra poplavljenost za 60 metrov višine, zato je bilo kopno le še v severnem Jadranu brez globljega Kvarnerskega zaliva. Tako stanje je trajalo okoli 1000 let, ko se je morje zelo hitro, v obdobju okoli 1000 let, dvignilo na sedanjo raven zaradi dotoka iz Atlantskega oceana. Dotedanjo skupno poselitev je dvig gladine razdelil na dvoje, vendar sta poselitvi obeh strani Jadranskega morja zadržali veliko skupnih značilnosti [2-3].

Možna bi bila zgodovinska in jezikovna podobnost z mesapskimi napisi, ki so jih našli na jugovzhodnem delu Apeninskega polotoka in naj bi jih napisala ljudstva, ki so se priselila (ali so morda kar ostala) z druge strani Jadranskega morja. V arheologiji to

hipotezo podpirajo podobnosti v keramičnih in kovinskih predmetih na obeh straneh Jadrana. S stališča jezikoslovja pa povezava med mesapščino in ilirščino ni zanesljivo dokazana in v celoti sloni na podobnosti osebnih in krajevnih imen [4-6].

Iliri so v zgodovinskih zemljevidih vpisani na obeh straneh Jadrana, kar potrjuje prvotno poselitev v zadnji ledeni dobi. Treba je ločiti med upravnim pomenom Ilirija in narodnim ali jezikovnim pomenom. Ime ilirski v pomenu slovanski pa se je ohranjal vse do 19. stoletja za ozemlje na zahodnem delu jadranskega morja, na vzhodnem pa je v rabi še sedaj. Ilirščina pri starih piscih pomeni slovansščino. Pomen ilirski za skupino južno slovanskih jezikov ali za posamezni jezik je bil uveljavljen pri jezikoslovcih še v začetku 19. stoletja [7-8].

Koprski škof P. Naldini je leta 1710 pisal za jezik v Istri »*qua Sclava seu Illirica*« [9]. Jezikoslovec G. Sergi je še v začetku 20. stoletja ugotovil, da narečja v severni Italiji ob Jadranskem morju vsebujejo ilirski substrat, ki sega celo do juga polotoka. Navajal je slovanski izvir za staroselce, za katere se je po rimskem pravu uporabljalo ime ilirski [10]. Te navedbe so podane v literaturi [7].

Picenci in Mesapci so možen ostanek prvotne poselitve skupnega severnojadranskega območja, saj so poselitve in jeziki mnogo trajnejši kot so mislili prej in Teorija kontinuitete to izdatno potrjuje. Prav to območje z Balkanom naj bi bilo najstarejša evropska staroslovanska poselitev, ki zajema mnoga ljudstva, predvsem Venete in Starotrakijce, ki so zapustili predantične napise razumljive na slovanskih osnovah. Avtor Teorije kontinuitete zgodovinski jezikoslovec Mario Alinei glede naših prednikov izjavlja: »*The totally absurd thesis of the so called 'late arrival' of the Slavs in Europe must be replaced by the scenario of Slavic continuity from Paleolithic, and the demographic growth and geographic expansion of the Slavs can be explained, much more realistically, by the extraordinary success, continuity and stability of the Neolithic cultures of South-Eastern Europe (the only ones in Europe that caused the formation of tells)*« [11-13].

Picene omenja tudi J. P. Mallory, ki navaja prepis besedila Novilara in mnenje, da jezikoslovci niso odločili ali je picenski jezik indoevropski ali ne, strinjajo pa se, da nobena beseda napisa ne more biti zanesljivo prevedena [14].

Ime Piceni

Ime Piceni, Picen – Pečen, izvira iz njihovega znanja peke kruha – Picenum panis, saj Jan Kollar navaja Plinija »*Durat sua Piceno in panis inventione gratia...*« in dodaja, da so pogosta imena ki sledijo prehrani: konjejedci, ribojedci itd [15].

Beseda pečen se pojavi tudi na etruščanskem krožniku iz 6. do 5. stoletja pred Kr., ki ga jezikoslovci prečrkujejo – mi venelus leceniiies [16:653] in pojasnjujejo z imeni – Io (sono) di Venel Leceniie [17:182]. Točno prečrkovanje in razumevanje napisa je podano pri obravnavi venetskih napisov s prečrkovanjem – MIV EN ELU SPECENI IES, kar v prevodu pomeni – Mili eno jelo spečeno ješ [18:167].

Jan Kollar navaja tudi slovanski izvor imen dveh vrhov, devet voda, devetnajst mest in štiri sestavljena imena, na picenskem območju. Nekatera imena niso prepričljiva, večina

pa ima očitno slovansko razumevanje. Podaja tudi obravnavo in razumevanje krajšega napisa na kipu in nekaj daljšega na kamnu [15].

Napis Novillara

Napis Novillara iz 6. stoletja pr. Kr. je na gladki plošči iz peščenjaka napisan v severno picenskem jeziku neznanega izvora, morebiti iz ilirskih krajev. Zaradi svoje izjemnosti vzbuja zanimanje zgodovinskih jezikoslovcev in kljub nekaj poskusom razumevanja uradno velja za nerazumljenega. Na prednji strani je lepo berljiv in ilustriran napis v etruščanski pisavi, na zadnji strani pa je slika, ki naj bi pojasnjevala vsebino napisa. Napis je pisan iz desne proti levi, besede pa so deljene s presledki. Zadrege je pri novih vrsticah, kjer ta delitev ni jasna, saj se beseda v novi vrsti lahko še nadaljuje. Na zadnji strani je slika, ki naj bi ponazarjala lovske motive [19-23]. Razvidno je, da je napis izdelan mnogo natančneje kot pa slika, ki je precej preprosto oblikovana. Območje picenskega jezika je prikazano na zemljevidu 1 [24].

Zemljevid 1: Območje picenskega jezika v širšem okolju [24]

Opis najdbe

Prednja stran z napisom in zadnja stran s sliko sta prikazani na slikah 1 in 2.

Slika 1: Napisi

Slika 2: Slika

Na sprednji strani je lepo ilustriran napis v 12 vrsticah. Zunanji del je okrašen z valovitim ornamentom, ki ni usmerjen, podstavek pa s črkami C, ki kažejo smer branja napisa to je od desne proti levi, tako kot se berejo starejši venetski napisi. Notranji del ilustracije predstavlja 6 povezanih sončnih koles – po tri na vsaki strani. Na vrhu so tri znamenja: na levi je trikotnik, ki se pojavi tudi na zadnji strani, na desni je križ s štirimi prameni, na sredini pa je lepo oblikovano kolo s petimi prečniki, prav tako kot na situli in Vač. Razumevanje simbolov je pomembno: en spomenik, dve njegovi strani, levo trikotnik, desno križ s štirimi kraki, sredi kolo s petimi prečniki, vse obdaja šest povezanih sončnih koles. Zajeta so vsa števila od ena do šest, dvojniki zaključnega števila pa daje število vrstic napisa. Preveč smiselnosti je v avtorjevem delu, da bi upodobljeno simboliko lahko imeli za slučajno.

Na zadnji strani sta dva simbolna znaka zgoraj kolo in levo trikotnik. Ker se oba pojavita tudi na sprednji strani in je kolo različno, saj ima le štiri prečnike, verjetno predstavljata števili tri in štiri. Na zgornjem delu je 5 človeških postav v delovanju, saj imajo trije verjetno moški v rokah kopja, ena značilno ženska s širšimi boki ima v roki palico ali srp, morda tudi ribo, manj značilna postava, verjetno tudi ženska, pa ima morda v roki tudi vodoravno kopje, ki pa je zaradi prekrivanja z drugo postavo le nakazano ali pa nekaj podaja zraven stoječemu moškemu s kopjem.

Srednji del, ki ločuje zgornji in spodnji del, je večpomenski: lahko predstavlja spolno združitev, počitek, plavanje ali smrt. Najverjetneje predstavlja tri mrtve: levo, desno in v sredini.

Spodnji del predstavlja bodisi lov, bodisi pastirstvo. Osebi imata v rokah sicer kopja, saj sta vidni osti, ni pa izključeno da gre za pastirstvo.

Če obdržimo isto simboliko, sta spodaj dve osebi, sledi trikotnik, na vrhu je kolo s štirimi prečniki, pod njim pa pet oseb. Manjka število 6, ki je morda upodobljeno v srednjem delu, ki je večpomenski. Če seštejemo vse upodobljene osebe in simbola dobimo zopet število 12, torej število vrstic napisa. Isto število dobimo, če simbola zamenjamo z upodobljenima živalma.

Možno je tudi razumevanje slike od zgoraj, ko od petih zgornjih stoječih oseb, po smrti treh oseb ležečih v sredini, ostaneta le še dve stoječi osebi, ki sta upodobljeni spodaj.

Iz slike ni možno nedvoumno sklepati na vsebino napisa, saj je možnih več različnih pomenov. Najverjetneje gre za nagrobni napis ob smrti več oseb, bodisi ubitih v boju, bodisi umrlih zaradi kake hujše nalezljive bolezni.

Prečrkovanje

Prečrkovanje je lažje, saj so črke lepo pisane in v večini tudi lepo ohranjene. Imamo več prečrkovanj, ki jih lahko primerjamo med seboj. Za ustrezno prečrkovanje napačno prečrkovani črkovni znaki ne smejo preseči 10 % črk napisa. Primerjamo štiri prečrkovanja, ki so podana po navedenem vrstnem redu.

Splet	[19]
Poultney	[20]
Horak	[21-22]
Vodopivec	

Pri Horaku je upoštevana črka Š in ne dvoglasnik ŠČ, ki je možna sprememba glasu zaradi češkega govora pri prevajanju.

Pri spletu in Poultneyu pa je posebej prikazano napačno prečrkovanje črkovnega znaka M kot S, saj se praviloma prečrkuje kot Š.

	Vse črke	Napačne	Črka Š
MIMNIS ERUT SAARES TADES		3	3
MIMNIS ERUT GAARES TADES		4	3
MIMNIŠ ĚRUT ČAARĚŠ TAJAĚŠ		2	0
MIMNIŠ.ERUT.SAAREŠ.TADEŠ	21		
ROTNEM UVLIN PARTENUS		1	1
ROTNEM UVLIN PARTENUS		1	1
ROTNĚM UVLIN CARTĚNUŠ		1	0
ROTNEM.UVLIN.PARTENUŠ	19		

NOUEM ISAIRON TET	2	1
POLEM ISAIRON TET	2	1
COLĚM IŠAIRON TĚT	1	0
NOLEM.IŠAIRON.TET	15	
SUT TRAT NEMI KRUVS	1	0
SUT TRAT NEŠI KRUŠ?	4	0
MUT TRAT NĚMI KRUVE	1	0
MUT.TRAT.NEMI. KRUVS	16	
TENAS TRUT IPIEM ROTNEM	0	0
TENAG TRUT IPIEM ROTNEM	1	0
IĚŠIČ TRUT IŠĚM ROTNĚM	5	0
TENAS.TRUT.IPIEM.ROTNEM	20	
LUTUIS TALU ISPERION VUL	2	2
LUTUIS THALU ISPERION VUL	2	2
LUTUIŠ HALU IŠCĚRION VUL	2	0
LUTUIŠ.TALU.IŠPERION.VUL	21	
TES ROTEM TEU AITEN TAMUR	1	1
TES ROTEM TEU AITEN TAŠUR	2	1
TĚŠ ROTĚM TĚU AITĚN TAMUR	0	0
TEŠ.ROTEM.TEU.AITEN.TAMUR	21	
SOTER MERNON KALATNE	1	1
SOTER MERPON KALATNE	2	1
ŠOTĚR MĚRCON KALATNĚ	1	0
ŠOTER.MERNON.KALATNE	18	
NIS VILATOS PATEN ARN	2	2
NIS VILATOS PATEN ARN	2	2
NIŠ VILATOŠ CATĚN ARN	1	0
NIŠ.VILATOŠ.PATEN.ARN	18	
UIS BALESTENAS ANDS ET	3	3
UIS BALESTENAG ANDS ET	4	3
UIŠ BALĚŠTĚNAČ ANJAŠ ĚT	2	0
UIŠ BALEŠTENAS.ANDŠ.ET	19	
?UT IAKUT TRETEN TELETAU	2	0
ŠUT LAKUT TRETEN TELETAU	1	0
NUT IAKUT TRĚTĚN TĚLĚTAU	1	0
NUT.LAKUT.TRETEN.TELETAU	21	

NEM POLEM TINU SOTRIS EUS		3	2	
NEM POLEM TIŠU SOTRIS EUS		3	2	
NĚM COLĚM TIMU ŠOTRIŠ ĚUŠ		1	0	
NEM.POLEM.TIMU.ŠOTRIŠ.EUŠ	21			
				Razlika
Skupaj	230	21	16	5
		27	16	11
		18	0	18

Avtor	Vse napačne črke	Brez črke Š
Splet [19]	21 9,13 %	5 2,17 %
Poultney [20]	27 11,74 %	11 4,78 %
Horak [21-22]	18 7,83 %	18 7,83 %
Vodopivec	0 0,00 %	

Prečrkovanji Splet in Poultney ne izpolnjujeta pogoja manj kot 10 % napak, vendar bi bila ob zanemarjanju napačnega prečrkovanja črke Š tudi ustrezna. Največ nedoslednosti prečrkovanja je zaznati pri Horaku.

Prečrkovalci ne pišejo pik, ampak uporabljajo presledek, kar ni dosledno, ne spremeni pa niti delitve niti pomena.

Vodopivec je po skrbnem pregledu slike upošteval pravilna dosedanja prečrkovanja in prav povsod obdržal dosedanje najverjetnejše prečrkovanje.

Črkovne sorodnosti

Primerjava deležev črk po značilnih skupinah

Pisava je najbolj podobna etruščanski, zato primerjamo pogostost pojavljanja črk in skupin črk z etruščanskimi, pyrgijskimi, venetskimi, umbrijskimi, latinskimi in slovenskimi besedili [24-30]. Primerjava deležev je podana v tabeli 1, primerjava točkovanja in uteženih deležev pa v tabeli 2.

Tabela 1: Primerjava deležev po posameznih skupinah v odstotkih

Primerjava jezikov	VEN	SLO	LAT	PYR	UMB	ETR	NOV
Deleži samoglasnikov a, e, i, o in u	52,18	46,14	45,47	49,06	49,08	41,91	41,74
Deleži zvočnikov m, n, l, r in v	21,46	23,51	22,98	27,5	21,90	28,39	29,57
Deleži zvenečih soglasnikov b, d, g, z in ž	5,01	9,71	5,46	2,81	1,87	2,69	1,30
Deleži nezvenečih soglasnikov p, t, s, š, č, k, h in c	21,33	20,64	26,09	20,63	27,15	27,01	27,39

- Ujemanje pri samoglasnikih: etr, lat, slo, pyr, umb, in ven
- Ujemanje pri zvočnikih: etr, pyr, slo, lat, umb in ven
- Ujemanje pri zvenečih soglasnikih: umb, etr, pyr, ven, lat in slo
- Ujemanje pri nezvenečih soglasnikih: umb, etr, lat, ven, slo in pyr

Tabela 2: Primerjava točkovanja in uteženih deležev glede na napis Novilara

Točkovanje od 1 do 6		Skupaj	Uteženo z deleži	Skupaj
Etruščanski	6+6+5+5	22	251,46+170,34+13,45+135,05	570,75
Latinski	5+3+2+4	14	227,35+ 68,94+10,92+104,36	411,57
Slovenski	4+4+1+2	11	184,56+ 94,04+ 9,71+ 41,28	329,59
Pyrgijski	3+5+4+1	14	147,18+137,50+11,24+ 20,63	316,55
Umbrijski	2+2+6+6	16	98,16+ 43,80+11,22+162,90	316,08
Venetski	1+1+3+3	8	52,18+ 21,46+15,03+ 63,99	174,12

- Črkovno številčno ujemanje po značilnih črkovnih skupinah je izrazito z etruščanskimi, manjše z umbrijskimi napisi, z latinskimi besedili in s pyrgijskim napisom, še manjše s slovenskimi besedili in najmanjše z venetskimi napisi.
- Črkovno uteženo ujemanje po značilnih črkovnih skupinah pa je izrazito z etruščanskimi napisi, manjše z latinskimi besedili, še manjše s slovenskimi besedili, pyrgijskim napisom in umbrijskimi napisi in najmanjše z venetskimi napisi.
- Opazna je bistvena razlika med etruščanskimi besedili in napisom na Pyrgijskih zlatih ploščicah, kar kaže na različnost posameznih napisov in prav gotovo tudi napis iz Novillare zaradi enostranske vsebine odstopa po črkovnih značilnostih.

Ujemanje črk še ne pomeni tudi izbiro jezika razumevanja, kar je očitno ob dobrem črkovnem ujemanje napisa Novilara z napisom na Pyrgijskima zlatima ploščicama, ki sta najboljše razumljiva na osnovi slovenskega jezika.

Primerjava deležev posameznih črk

Pregled deležev uporabe posameznih črk je za navedene jezike podan v tabeli 3 in prikazan v grafu 1.

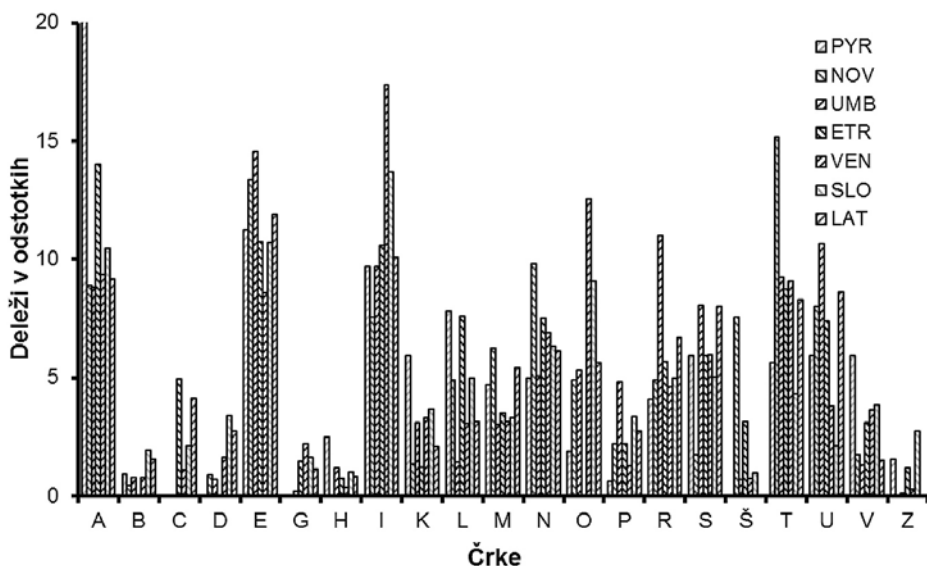
Upoštewane so le črke predantični napisov, zato so pri slovenskih besedilih prenesene črke: F k V, Č k C, J k I; črke Q, X, Y in W pa so izpuščene, upoštevana je tudi izgovorjava končne črke L kot U. Pri latinščini so prenešene črke; F k V, Q h K, Y v I in X h K in S.

- Pri samoglasnikih so vidne prerazporeditve: Pyrgijski A se razporedi z O, Novilara ima uravnotežene, Umbrijski E se razporedi z U, O pa z U, etruščanski A se razporedi z O, venetski E se razporedi z I, O pa z U, slovenski in latinski O pa se razporedita z U.
- Pri soglasnikih so razlike velike in kažejo značilnosti posameznih jezikov, zato podrobno primerjamo le napis Novilara: črk C, G, H ni in se verjetno prerazporedi s črko T, črki S in Z se razporedita s črko Š, črka K pa bi se razporedila s črko N, črka R pa se razporedi s črkama L in V.
- Značilna so odstopanja posameznih črk C, G, H, K, L, M, N, S, Š, T in Z, ki pa ne dajejo skupnih značilnosti z najbližjima jezikoma etruščanskim in umbrijskim, zato je primerjava po posameznih skupinah črk različne izgovorjave ustreznejša.

Tabela 3: Števila in deleži posameznih črk v odstotkih v obravnavanih jezikih

	Števila							Deleži						
	PYR	NOV	UMB	ETR	VEN	SLO	LAT	PYR	NOV	UMB	ETR	VEN	SLO	LAT
A	65	20	2152	4337	739	1493812	94413	20,31	8,93	8,85	14,04	9,38	10,47	9,19
B	3	1	193	6	63	276435	15995	0,94	0,45	0,79	0,02	0,80	1,94	1,56
C	0	0	0	1528	88	305818	42410	0,00	0,00	0,00	4,95	1,12	2,14	4,13
D	0	2	170	6	129	483353	28209	0,00	0,89	0,70	0,02	1,64	3,39	2,74
E	36	30	3536	3329	676	1529542	122232	11,25	13,39	14,55	10,78	8,58	10,72	11,89
G	0	0	55	452	176	233506	11908	0,00	0,00	0,23	1,46	2,23	1,64	1,16
H	8	0	294	231	30	149351	8589	2,50	0,00	1,21	0,75	0,38	1,05	0,84
I	31	17	2353	3269	1370	1955896	103853	9,69	7,59	9,68	10,59	17,39	13,71	10,10
K	19	3	753	387	261	528202	21394	5,94	1,34	3,10	1,25	3,31	3,70	2,08
L	25	11	350	2352	241	712366	32597	7,81	4,91	1,44	7,62	3,06	4,99	3,17
M	15	14	739	1088	248	471258	55881	4,69	6,25	3,04	3,52	3,15	3,30	5,44
N	16	22	1237	2326	544	902311	63007	5,00	9,82	5,09	7,53	6,90	6,33	6,13
O	6	11	1298	5	990	1296149	58076	1,88	4,91	5,34	0,02	12,57	9,09	5,65
P	2	5	1178	684	101	481082	28121	0,63	2,23	4,85	2,21	1,28	3,37	2,74
R	13	17	2676	1759	366	714326	69091	4,06	4,91	11,01	5,70	4,65	5,01	6,72
S	19	4	1961	1837	472	720550	82429	5,94	1,79	8,07	5,95	5,99	5,05	8,02
Š	0	17	168	971	59	142079	0	0,00	7,59	0,69	3,14	0,75	1,00	0,00
T	18	34	2245	2703	716	617265	85192	5,63	15,18	9,24	8,75	9,09	4,33	8,29
U	19	18	2591	2284	299	306424	88823	5,94	8,04	10,66	7,40	3,79	2,15	8,64
V	19	4	321	961	287	552382	15620	5,94	1,79	1,32	3,11	3,64	3,87	1,52
Z	5	0	35	368	24	392006	45	1,56	0,00	0,14	1,19	0,30	2,75	0,00
VSE	320	230	24305	30883	7879	14264113	1027885	100	100	100	100	100	100	100

Graf 1: Deleži posameznih črk obravnavanih jezikov v odstotkih

Razumevanje

Glede na vrsto pisave – etruščanska, smer pisave – venetska in okolje napisov razumljivih na slovanskih osnovah, je smiselno predpostaviti jezik razumevanja med slovanskimi jeziki. Na voljo imamo le dve razumevanji in sicer Horakovo na osnovi češčine in avtorjevo na osnovi slovenščine.

Podrobna primerjava prevajanja

Delovni hipotezi

- Delež prepoznanih črk v posameznem prevodu mora biti najmanj 25 %, in to brez imen in neprevedenih besed, če želimo doseči še sprejemljivo raven razumevanja obravnavanega besedila.
- Delež prepoznanih besed v posameznem prevodu mora biti najmanj 30 % in to brez imen in neprevedenih besed, če želimo doseči še sprejemljivo raven razumevanja obravnavanega besedila [31].

Podrobnejša primerjava je izvedena po dobesednih prevodih tako, da se lahko primerja v prevodih uporabljene črke in uporabljene besede in sicer:

- po prepoznanih črkah v besedah brez imen, ki so odebeljene in
- po prepoznanih besedah, ki imajo vsaj polovico prepoznanih črk in so podčrtane

Števila prepoznanih črk in besed ter vseh besed so podana na koncu vrstic.

Horak

Napačna prečrkovanja so odebeljena in niso upoštevana, združevanje ločenih besed pa je označeno z vprašaji, preglasi so poševno odebeljeni in so primerjalno upoštevani.

Podana so števila napak in preglasov; uporabljene so okrajšave: napačno prečrkovanje – NP, preglas – PR, prepoznane črke – PČ, prepoznane besede – PB in vse besede – VB.

1	NP	PR	PČ	PB	VB
MIM NIŠČ ĚRUT ČA AR ĚŠČ TA JA ĚŠČ <u>My</u> (jim) <u>nic</u> věříc. Co pán je to já jsem. We (them) nothing believe. What master is that I am.	0	2	11	2	9
2 ROTNĚM UVLIN CAR TĚ NUŠČ <u>Bojem</u> (ubijení) <u>uvadlý</u> , <u>čaroděj</u> <u>tě</u> zblídačí (nouze). (By) fight (eradication) wilted, wizard (will put) you (in) indigence.	0	1	9	2	5
3 COLĚM IŠČ AI RON TĚT <u>Celkem</u> věštec <u>aj</u> (v) základu zloděj. Stands (out as) seer also inside thief.	0	1	7	2	5
4 MUT TRAT?NĚMI KRUVĚ Zmučeni <u>ztrácíme</u> <u>krve</u> . Tortured (we are) loosing blood.	1	1	12	2	3

5	I ĚŠČIČ TRUT IŠČĚM ROTNĚM	0	5			
	I věštic trápí věštěním, bojem (ubíjením),			8	0	5
	And foretelling torment (by) foretelling, eradication,					
6	LUTU IŠČ HALU IŠČ ČĚRI ON VUL	0	2			
	lítou věštící saní. Věštec léčí on vůl ,			15	2	7
	fierce foretelling dragon. Seer medicates he fool,					
7	TĚŠČ ROTĚM TĚU AI TĚN?TAM UR	1	0			
	těšící ubíjením těl. Aj tentam (je) úroda.			17	4	6
	enjoying eradication body. Oh gone (is) harvest.					
8	ŠČOTĚR MĚR CON KALATNĚ	0	1			
	Součty měr skrývají špinavě (kalí).			6	1	4
	Sums (of) measures hiding filthily.					
9	NIŠČ VILATOŠČ CA TĚN ARN	0	1			
	Ničící vilnost co ten pan			12	3	5
	Destroying vileness what the master					
10	UIŠČ BAL ĚŠČ TĚ NAČ?ANJAŠČ ĚT	1	2			
	ující (bůh) bál je. Tě začínají jí-			11	3	6
	ing (god) baal is. You start ea-					
11	NUT IAK UT TRĚTĚN TĚLĚTAU	0	1			
	st jak zvíře obětní (ztracený), telátko			8	2	5
	t as animal sacrifice (lost), (little) calf					
12	NĚM COLĚM TIMU ŠČOT RI ŠČĚ UŠČ	0	1			
	němé. Veřejně ti vše(součet). Věru chci zdechnout (ujít).			7	1	2
	mute. (In) public you all (sum). Really want (to) die (escape).					
	Skupaj	3	18	123	24	62

Delež prepoznání črk je $123/230 = 53,48\%$, kar močno prekoračuje postavljeno mejo 25 %.
Delež prepoznání besed je $24/62 = 38,71\%$, kar le malo prekoračuje postavljeno mejo 30 %.

Horak ima tri napake in kar 18 samosvojih prečrkovanj, kar zmanjšuje zanesljivost razumevanja, saj gre lahko za prikrojevanje zapisa.

Namesto črke Š uporabi dvoglasnik ŠČ, ki se bolje prilega češkemu jeziku. Taka prilagoditev je lahko ustrezna, saj gre za različne preglase, ki so pogosto prisotni tudi v slovenskih narečjih.

Prevod nima enovite vsebine, niti ne ponazarja dovolj dobro slike na drugi strani napisa, zato v celoti ni prepričljiv, čeprav kaže nekatere značilnosti napisa, ki so prepoznavne v izbranem jeziku razumevanja.

Na treh mestih se ne drži ločil in združuje besede, ki bi morale biti ločene, kar zmanjšuje zanesljivost razumevanja.

Prevod slabo sledi prečrkovanju in besedam, niti ni v celoti prirejen za podrobno obravnavo in bi po ustreznem izboljšanju lahko dosegel boljši izid.

Kljub opaženim pomankljivostim je to dosedaj najboljši prevod, ki kaže na ustreznost razumevanja v slovanskih jezikih.

Prosti češki in angleški prevod

1

My jim nic nevěříme. Co pán jest, to i já jsem.

We don't believe them anything. What a master is, the same I am.

2

Jsi bojem uvadlý a čaroděj tě zbídačí.

You are wilted from fight, eradication and wizard will put you in indigence.

3

Navenek věstec a zároveň uvnitř zloděj.

He is posing as a seer, but in fact, he is a thief.

4

Zmučeni ztrácíme krve.

We are loosing blood being tortured.

5

I věštíc, trápí nás věštěním, ubíjením,

Whilst foretelling, they torment us by foretelling, eradication,

6

lítou věštící saní. Věstec, ten vůl, léčí

fierce foretelling dragon. Foolish seer medicates

7

ubíjením těl a je mu to potěšením. Ach, tatam je úroda.

through eradication of bodies and he is enjoying it. Oh, the harvest is gone.

8

Podvodně, špinavě skrývají součty měř.

They are hiding sums of measures in a filthy manner.

9

Ničící zloba, to je pan-

Destroying vileness is the description of the master-

10

ující bůh bál. Začnou tě pojídat,

-ing god baal. They start to eat you,

11

jako bys byl obětní zvíře, telátko

as if you were a sacrifice animal, as if you were a mute little calf.

12

němé. Otevřeně ti vezmou vše. Věřu chci zdechnout.

They'll take everything from you openly, in public. I really feel I want to die.

Obrazložitev posameznih besed je podana v navedeni literaturi [21-22].

Vodopivec

	Črke	PČ	PB	VB
1				
MIM NIŠ ERUT SAAREŠ TADE Š	21			
<u>Meni nisi rut zares tedaj še</u>		19	6	6
2				
ROTNEM UVLIN PAR TE NUŠ	19			
<u>rotim vil par te naše.</u>		14	5	5
3				
NOLEM IŠAI RON TET	15			
<u>Golem šel mrtev tebi</u>		7	2	4
4				
MUT TRAT NEMI KRUV S	16			
<u>mati trati nemi kriv si.</u>		14	5	5
5				
TE NAS TRUT IPIEM ROTNEM	20			
<u>Te naš trud ispijem rotim.</u>		17	5	5
6				
LU TUI Š TALU IŠPERI ON VUL	21			
<u>le tvoje šlo telo isperi on bol</u>		15	5	7
7				
TEŠ ROTEM TEU AI TEN TA MUR	21			
<u>teši rotim telo aja te ta mrtev.</u>		17	6	7
8				
ŠOTER MERNON KALATNE	18			
<u>Noter mrtev pokopan</u>		6	1	3
9				
NIŠ VILA TOŠ PATEN ARN	18			
<u>niš vila boš raten ran</u>		16	5	5
10				
UIŠ BALEŠ TE NAS AN D Š ET	19			
<u>Uis valeš te nas in da še te</u>		17	8	8
11				
NUT LAKUT TRETEN TELETAU	21			
<u>nut lakoten trepeten telesno</u>		17	4	4
12				
NEM POLEM TIMU ŠOTRI Š E UŠ	21			
<u>nem potem timu notri še je ostal.</u>		17	6	7
Skupaj	230	176	58	76

Delež prepoznanih črk je $176/230 = 76,25 \%$, kar več kot trikrat prekoračuje postavljeno mejo razumevanja 25 %.

Delež prepoznanih besed je $58/76 = 76,32 \%$, kar več kot dvakrat prekoračuje postavljeno mejo razumevanja 30 %.

Rezultati omogočajo dovolj veliko zanesljivost razumevanja tega edinstvenega, bogato ilustriranega in najdaljšega picenskega napisa.

Primerjava značilnih besed, Horak – Vodopivec

Skupno razumljive besede

MIN, NIŠ, TE, TRAT, ON, TEU, NIŠ, TE, NEM, TIMU,

Skupno razumljivih je 10 besed ali $10 / 76 = 13,16 \%$ besed in $29 / 230 = 12,61 \%$ črk. Skupne besede so sicer krajše vendar je njihov pomen razviden.

Različno razumljive besede

ROTNEM, KRUV, ROTNEM, PERI, VUL, TEŠ, ROTEM, TELETAU, UŠ

Različno razumljivih besed je sicer le 9 ali $9 / 76 = 11,82 \%$ besed in $40 / 230 = 17,39 \%$ črk, so pa daljše in je različno razumevanje odvisno od predvidene vsebine.

Različno prečrkovane besede

SAAREŠ, TADE, PAR, NOLEM, TE, NAS, TALU, IŠPERI, TE, NAS, AN, POLEM

Različno prečrkovane besede so pretežno daljše in bi ob pravilnem prečrkovanju dale skupno ali različno razumevanje. Teh besed je 12 ali $12 / 76 = 15,79 \%$ besed in 44 črk ali $44 / 230 = 19,13 \%$ črk.

Skupna sorodnost

Skupna sorodnost obeh prevodov je 31 besed ali $31 / 76 = 40,79 \%$ besed in 113 črk ali $113 / 230 = 49,13 \%$ črk. Skupna sorodnost precej prekoračuje postavljena kriterija in potrjuje ustreznost razumevanja v slovanskih jezikih.

V napisu se dvakrat pojavi beseda ROTNEM in enkrat ROTEM s pomenom rotiti – zarotiti, ki se pojavljajo tudi v venetskih napisih [18, 26-27], a ju Horak prevaja z bojevati se.

Besedi VUL in TELETAU, ki ju Horak prevaja kot vol in teliček, se ne skladata najbolje s pokopom svojcev, razen če bi šlo za njihovo žrtvovanje pokojnim, kar pa iz vsebine obeh prevodov ni razvidno.

Pojavijo se tudi značilne besede: ERUT, RON in RUT s pomenom grob ter MUR in MER s pomenom mrtev. Ker so v sredini slike najbolj verjetno trije mrtveci, je precej verjetno, da gre za umrle in za njihov pokop.

Pojavi se nekaj nenavadnih preglasov, ki kažejo na morebitna drugačna preoblikovanja jezika v različnih okoljih in različnih vplivih. Preglasi so razvidni tudi iz primerjave deležev posameznih črk.

Horak ugotavlja 62 besed ali $230/62 = 3,71$ črk/besedo, kar je več od pričakovane dolžine 3 črke na besedo. Vodopivec ugotavlja 76 besed ali $230/76 = 3,03$ črk/besedo, kar je blizu pričakovani dolžini besed [31-35].

Kratice / Abbreviations

SK	Slovensko knjižno	Literary Slovenian	okr	okrajšava	abbreviation
SN	Slovensko narečno	Dialectal Slovenian	preg	preglas	mutation
HK	Hrvaško knjižno	Literary Croatian	prem	premet	toss
PL	Pleteršnikov slovar	Pleteršnik's dictionary	prpr	preglas/premet	mutation/toss

Glosar – Različice so pisane poševno

MIM	min, men, meni – preg, SN, SK	to me
NIŠ	niš, nis, nisi – preg, SN, SK	not
ERUT	rut, grob – SN, PL, SK	grave
SAAREŠ	zares – preg, SK	really
TADE	tad, tade, tedaj – HK, SN, SK	then
Š	še – okr, SK	still
ROTNEM	rotnem, rotim – preg, SN, SK	conjure
UVLIN	vil, vile – prem, SK	fairies
PAR	par – SK	pair
TE	te – SK	these
NUŠ	nuš, naš, naš – preg, SN, SK	our
NOLEM	golem, velik – preg, HK, SN, SK	great
NOLEM	golem, glo, nag – preg, SN, SK	naked
IŠAI	išai, šel – SN, SK	went
RON	ron, grob – okr, SN, SK	grave
TET	teb, tebi – preg, SN, SK	to you
MUT	mut, mət, mat, mati – preg, okr, SN, SK	mother
TRAT	trat, trati – okr, SN,SK	waste
NEMI	nemi – SK	mute
KRUV	kriv – preg, SK	guilty
S	s, si – okr, SN, SK	you are
TE	te, tedaj – okr, SN, SK	then
NAS	naš – prg, SK	us
TRUT	trut, trud – preg, SN, SK	trouble, effort
IPIEM	pijem, ispijem – SK	drink off
ROTNEM	rotnem, rotim – okr, preg, SN, SK	conjure
LU	le – preg, SK	just
TUI	tui, tvoj – okr, SN, SK	your
Š	šlo – okr, SK	went
TALU	talū, telo – preg, SN, SK	body
IŠPERI	išperi, isperi – preg, SN, SK	bathe, clean
ON	on – SK	he
VUL	bol – preg, SK	pain
TEŠ	teš, teši – okr, SN, SK	console
ROTEM	rotem, rotim – preg, SN, SK	conjure
TEU	teu, telo – okr, preg, SN, SK	body
AI	ai, aja – okr, preg, SN, SK	lie
TEN	te – SK	you

TA	ta – SK	this
MUR	mrtev – okr, SK	dead
ŠOTER	noter – preg, SK	inside
ŠO	šo, šel – okr, preg, SN, SK	went
TER	ter – SK	and
MERNON	mrtev – preg, SK	dead
MERN	mrtev – okr, preg, SK	dead
ON	on – SK	he
KALATNE	kalan, pokopan – sin, PL, SN, SK	buried
NIŠ	niš, nič – preg, SN, SK	null
VILA	vila – SK	fairly
TOŠ	boš – preg, SK	you will
PATEN	raten, bojevit – preg, HK, SN, SK	fighting, militant
ARN	ran, jar – prem, SK	young, early
UIŠ	uis, ais – preg, SN, SK	ah
BALEŠ	valeš, veljaš – preg, SN, SK	walsh, worth
TE	te – SK	you
NAS	nas – SK	us
AN	an, in – preg, SN, SK	and
D	d, da – okr, SN, SK	that
Š	še – okr, SK	still
ET	te – ptem, SK	these
NUT	nut, not – preg, SN, SK	inside
LAKUT	lakot, lakoten – okr, preg, SN, SK	hungry
TRETEN	trepeten – okr, SK	trembling
TELETAU	telesno – preg, SK	of body
NEM	nem – SK	mute
POLEM	potem – preg, SK	than
TIMU	timu, temu – preg, SN, SK	to this
ŠOTRI	notri – preg, SK	inside
Š	š, še – okr, SN, SK	still
E	e, je – okr, SN, SK	is
UŠ	ostal – okr, preg, SK; tudi ušel	remain; also escape

Prosti slovenski in angleški prevod

1

Meni nisi grob zdaj še zares.

Grave isn't really for me.

2

Nekaj teh naših vil rotim.

I conjure some of our fairies.

3

Velik šel mrtev tebi.

Great went dead to you.

4

Mati trati, kriv si nemi.
Mother waste, mute you are guilty.

5

Tu naš trud ispijem roteč.
Here I drink our trouble beseeching.

6

Le tvoje telo je šlo, isperi si bol.
Only your body was gone, you bathe your pain.

7

Tešim, rotim, telo počiva saj je mtrvo.
I console, conjure, body rest while is dead.

8

Noter si mrtev pokopan.
Inside you are dear burried.

9

Nič vila, boš bojevit mlad.
Nothing fairy, you will be fighting young.

10

Joj veljaš za nas in da še tam
Oh you value for us that still there

11

not lačen, trepetav, telesno
inside, hungry, trembling, bodily

12

nem, potem tam notri je ostal.
mute, than there inside remeined.

Zaključek

Napis, ki uradno velja za nerazumljenega, je s primerjavo prečrkovanja in razumevanja omogočil dovolj zanesljive zaključke. Oba primerjana prevoda prekoračujeta postavljeni zahtevi za še ustrezno razumevanje in imata tudi precej skupnih besed, med katerimi pa so nekatere razumljene različno. Slovenski prevod podaja smiselno vsebino in z najboljšimi rezultati potrjuje razumevanje na slovanskih osnovah.

Prečrkovanje napisa v etruščanski pisavi je dovolj zanesljivo, saj sem lahko obdržal dosedanje najboljše prečrkovanje posameznih črk. Analiza pogostosti črkovnih skupin kaže na etruščanski jezik, ki pa je razumljiv na osnovi slovanskih jezikov, saj je velika podobnost tudi s Pyrgijskima zlatima ploščicama, ki sta razumljivi v slovenskem jeziku.

Napis loči posamezne besede in tudi vrste pomenijo ločitev besed, kar lajša delitev na besede, saj je treba deliti le še besedne sklope. Razumevanje v češkem jeziku je sicer slabše, kar je posledica nekoliko drugačnega prečrkovanja, vendar je koristno in kaže na možnost

razumevanja tudi s pomočjo drugih slovanskih jezikov. Tako razumevanje je pričakovano slabše, saj je ravno slovenščina ohranila največ arhaičnosti in z najštevilčnejšimi narečji nudi večjo izbiro besednih različic. Zaradi velike sorodnosti slovanskih jezikov pa je pričakovano tudi razumevanje tega napisa v drugih slovanskih jezikih.

Rezultati razumevanja v slovenskem jeziku so dovolj dobri za ustrezne zaključke, žal pa jih ni moč primerjati z razumevanji drugih picenskih napisov, ki so maloštevilni in bistveno krajši. Ni pa jih možno primerjati tudi z razumevanji tega napisa v neslovanskih jezikih.

Literatura

1. A. Perdih, *Vpliv zadnje poledenitve na praprebivalstvo Evrope*, Zbornik posveta Praprebivalstvo na tleh sedanje Evrope, Jutro, Ljubljana **2003**, 41-50.
2. V. Vodopivec, *Kelti na Slovenskem, resnica ali mit*, Zbornik četrte mednarodne konference Evropski staroselci, Jutro, Ljubljana **2006**, 59-81.
3. T. Šegota, *Paleoklimatske i Paleografske promjene, Praistorija Jugoslavenskih zemalja*, Akademija nauka i umjetnosti BIH, Sarajevo, **1979**, 21- 33.
4. Wikipedia, *Mesapski napisi*, http://en.wikipedia.org/wiki/Messapian_language.
5. H. Krahe, *Die Sprache der Illirier*, Erster Teil, *Die Qellen*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden **1955**.
6. H. Krahe, *Die Sprache der Illirier*, Zweiter Teil, C. de Simone, *Die messaischen Inschriften und ihre Chronologie*, 1-151 J. Unterman, *Die messapischen Personnamen*, 153-229, *Abbildungen zu den Messapischen Inschriften und ihrer Chronologie*, 231-361, Otto Harrassowitz, Wiesbaden **1964**.
7. D. K. Umek, *Meja med Histri in Veneti v opisu iz leta 1775*, Zbornik tretje mednarodne konference Staroselci v Evropi, Jutro, Ljubljana **2005**, 7-19.
8. D. K. Umek, *Staroselci Severnega Jadrana v opisih od 16. do 19. stoletja*, Zbornik pete mednarodne konference Izvor Evropejcev, Jutro, Ljubljana **2005**, 91-100.
9. Nadškofjski arhiv v Vidmu, ACAU, *Fondo a parte imperii, Diocesi di Capodistria* (Koper), Dokument iz leta **1710**, ki ga je napisal Pavel Naldini.
10. G. Sergi, *Gli Aarii in Europa e in Asia*, *Studio etnografico*, Torino **1903**, 40-41.
11. L. Vuga, *Sodobna teorija kontinuitete*, Zbornik prve mednarodne konference Veneti v etnogenezi srednjeevropskega prebivalstva, Jutro, Ljubljana 2002, 24-34.
12. M. Alinei, *Origini delle lingue d'Europa*, Vol. I, II, il Mulino, Bologna 1996, **2000**.
13. M. Alinei, Interdisciplinary and linguistic evidence for Palaeolithic continuity of Indo-European, Uralic and Altaic populations in Eurasia, with an excursus on Slavic ethnogenesis. <http://www.continuitas.com/intro.html>.
14. J. P. Mallory, *Search of the Indo-Europeans, Language, Archaeology and Mith*, Thames and Hudson, London 1991, Reprint MK Ljubljana **1996**, 92.
15. J. Kollar, *Staroitalija slavjanska, Objevy a dukazy živlu Slavskih, Piceni*, Cisarske kralovske dvorske a statni tiskarne, Viden **1853**, 660-665.
16. G. B. Pellegrini, A. L. Prosdociami, *La lingua Venetica*, Istituto di glottologia dell universita di Padova, Circolo linguistico Fiorentino, Padova **1967**, 1. del, 653.
17. A. Marinetti, *AKEO I Tempi della Scrittura, Veneti antichi. Alfabeti e documenti*, TIF Cornuda, Montebelluna, Museo di Storia Naturale e Archeologia, Cornuda **2002**, 182.
18. V. Vodopivec, *Katalog Venetskih napisov, besed in prevodov*, Jezikovni temelji starejše slovenske etnogeneze, Jutro, Ljubljana **2010**, 80-175.
19. Novilara, *Prečrkovanje napisa Novilara na spletu*, <http://ancienthistory.about.com/od/language/p/novilarastele.htm>.
20. J. W. Poultney, *The Language of the Northern Picene Inscriptions*, JIES **1979** VII, 49-64.

21. A. Horak, *O Slovanech uplne jinak*, Lipa – A. J. Rychlik, Vizovice **1991**, 148-151.
22. D. Polansky, *Reading of Novilara Stele by Antonin Horak*, Zbornik osme mednarodne konference, Izvor Evropejcev, Jutro, Ljubljana **2010**, 189-200.
23. Wikipedia, *Zemljevid staroitalskih jezikov*, http://en.wikipedia.org/wiki/North_Picene_language.
24. A. Perdih, G. Tomezzoli, V. Vodopivec, *Comparison of contemporary and ancient languages*. Zbornik šeste mednarodne konference Izvor Evropejcev (Proceedings of the Sixth International Topical Conference, Origin of Europeans), Jutro, Ljubljana **2008**, 40-87, http://www.korenine.si/zborniki/zbornik08/comparison_languages.pdf.
25. V. Vodopivec, *Primerjava branj Pyrgijskih zlatih ploščic*, Zbornik posveta, Praprebivalstvo na tleh srednje Evrope, Jutro, Ljubljana **2003**, 51-64.
26. V. Vodopivec, *Nabor venetskih napisov, delitev, prevod in slovar*, Zbornik četrte mednarodne konference Evropski staroselci, Jutro, Ljubljana **2006**, 120-144.
27. V. Vodopivec, *Slovar venetskega jezika*, Jezikovni temelji starejše slovenske etnogeneze, Jutro, Ljubljana **2010**, 176-204.
28. P. Jakopin, *Doktorska disertacija, Zgornja meja entropije pri leposlovnih besedilih v Slovenskem jeziku*, Fakulteta za elektrotehniko, Ljubljana **1999**. <http://www.ff.uni-lj.si/hp/pj/disertacija/statopis.html>. V. Vodopivec, *Katalog retijskih napisov, besed in prevodov*, Jezikovni temelji starejše slovenske etnogeneze, Jutro, Ljubljana **2010**, 224-270.
29. G. Tomezzoli, M. Silvestri, Latin Language Database – iz datotek/from data base:
30. Propertius, The Latin Library, The Classics Homepage
31. V. Vodopivec, *Statistična primerjava črk in besed*, Jezikovni temelji starejše slovenske etnogeneze, Jutro, Ljubljana **2010**, 16-30.
32. V. Vodopivec, *Zbir retijskih napisov, delitev, prevod in slovar*, Zbornik šeste mednarodne konference, Izvor Evropejcev, Jutro, Ljubljana **2008**, 118-136.
33. V. Vodopivec, *Besednjak retijskega jezika*, Jezikovni temelji starejše slovenske etnogeneze, Jutro, Ljubljana **2010**, 271-287.
34. V. Vodopivec, *Zbir starofrigijskih napisov, delitev, prevod in besednjak*, Jezikovni temelji starejše slovenske etnogeneze, Jutro, Ljubljana **2010**, 288-312.
35. V. Vodopivec, *Besednjak starofrigijskega jezika*, Jezikovni temelji starejše slovenske etnogeneze, Jutro, Ljubljana **2010**, 385-402.

Povzetek

Napis Novilara iz 6. stoletja pr. Kr. je na gladki plošči iz peščenjaka v severno picenskem jeziku neznanega izvora in zaradi svoje izjemnosti vzbuja zanimanje zgodovinskih jezikoslovcev, saj kljub nekaj poskusom razumevanja uradno velja za nerazumljenega. Na prednji strani je lepo berljiv in ilustriran napis v etruščanski pisavi, na zadnji strani pa je slika, ki naj bi pojasnjevala vsebino napisa.

Okoli picenskaga območja so napisi razumljivi na slovanskih osnovah in tudi v tem primeru je razumevanje dalo ustrezne rezultate. Horakov češki prevod sicer temelji na nekoliko drugačnem prečrkovanju, a kljub temu izpolnjuje pogoje razumevanja, prevod v slovenščino pa dosega dobre rezultate in potrjuje razumevanje v slovenščini, ki je ohranila največ arhaičnosti in z najštevilnejšimi narečji nudi večjo izbiro besednih različic.